

De Valse zandzegge (*Carex pseudobrizoides*) nieuw voor Fryslân

Jacob Koopman & Wieger Poelstra

In Twirre wordt veel aandacht besteed aan het boeiende geslacht van de zeggen (*Carex* L.). Na het overzicht over voorkomen en verspreiding van zeggensoorten in de Zuidwesthoek (Ybema 2011), kwamen zij tevens aan bod in het artikel over bijzondere vegetatie-elementen op en rond de Kapellepôle (Jager & Waltje 2012), waarin met name de daar aangetroffen Trilgraszegge (*Carex brizoides*) opmerkelijk te noemen is. In het nummer erna kwam de zeggen in de Mieden aan bod (Waltje & Hanenburg 2012). Hieronder wordt onze kennis van de verspreiding van zeggen in Fryslân verder vergroot door de eerste vondst van de Valse zandzegge op Schiermonnikoog.

Inleiding

Van der Ploeg (1977) vermeldt voor Fryslân achtendertig *Carex*-soorten. Daar is sindsdien weinig aan toegevoegd. Wel werd in 2011 door Harry Waltje de Trilgraszegge (*Carex brizoides*) gevonden (Jager & Waltje 2012), nieuw voor Fryslân.

Inde jaren negentig van de vorige eeuw werd de Friese Waddeneilanden Ameland, Vlieland, Schiermonnikoog en Terschelling floristisch geïnventariseerd door FLORON (diverse auteurs, zie literatuurlijst). In juni 2005 volgde voor Schiermonnikoog een tweede ronde (Koopman & Talsma 2011). Er werd toen, in 2005, een ietwat vreemde Zandzegge (*Carex arenaria*) gevonden. Wieger Poelstra nam "voor de zekerheid" wat materiaal mee, hetgeen thuis in de garage belandde. In het voorjaar 2013 kwam dit materiaal weer tevoorschijn. Ondertussen had Ruud van der Meijden in september 2005 in de 23ste druk van de Heukels' Flora (van der Meijden 2005) *Carex arenaria* opgesplitst in Zandzegge (*C. arenaria*), Rivierduinzegge (*C. ligerica*) en Valse zandzegge (*C. reichenbachii*). Volgens *Carex Europaea* (Koopman 2011), moeten de laatste twee respectievelijk *C. colchica* en *C. pseudobrizoides* heten. Toen het materiaal van 2005 in 2013 nog eens goed werd bekeken, nu met van der Meijden (2005), bleek dat het gaat om *Carex pseudobrizoides*, een nieuwe soort voor Fryslân. In 2012 vond Kjell Nilsen uit Rotterdam op Schiermonnikoog een voor hem onbekende *Carex*. Nilsen dacht aanvankelijk na determinatie dat het ging om *Carex brizoides*, maar het bleek uiteindelijk

te gaan om *Carex pseudobrizoides*, van dezelfde vindplaats waar Poelstra in 2005 materiaal had verzameld.

Sectie *Ammoglochin*

De *Carex* sectie *Ammoglochin* omvat een zestal soorten in Europa, die onderling min of meer sterk op elkaar lijken: *C. arenaria*, *C. colchica*, *C. pseudobrizoides*, *C. brizoides*, *C. praecox* en *C. repens*. De laatste komt in ons land niet voor. Lang werden in Nederland de eerste drie genoemde soorten samengevoegd onder de naam *Carex arenaria*. Nu evenwel Van der Meijden (2005) deze soort heeft opgesplitst in een drietal soorten, is het zaak voor de Nederlandse botanici om daar een goed beeld van te krijgen. Koopman *et al.* (2013) besteden uitgebreid aandacht aan de verspreiding van *Carex colchica* in Nederland. Alle soorten van de sectie *Ammoglochin* kenmerken zich door het bezit van een kruipende wortelstok. Daardoor komen de soorten vaak vegetatievormend in grote haarden of klonen voor. Dit geldt met name voor *C. brizoides* en *C. pseudobrizoides*.

Gestabiliseerde hybride

Carex pseudobrizoides wordt wel beschouwd als de gestabiliseerde hybride van *Carex arenaria* en *C. brizoides* (Koopman 2011). Dit betekent dat de soort *C. pseudobrizoides* zich heeft weten te ontwikkelen uit een hybridogene, fertiele populatie van beide oudersoorten. Het betekent ook dat de soort dus veel lijkt op beide oudersoorten, met een intermediair karakter. In het vroege voorjaar is de bloeiwijze van *C. pseudobrizoides* erg bleek, bijna wit, net als die van *C. brizoides*. Ze is evenwel langer, 4-7 cm, tegenover 2-3 cm bij *C. brizoides*. Later in het seizoen kenmerkt de bloeiwijze zich door regelmatig gerangschikte aartjes, die net boven het midden van de bloeiwijze soms iets terugbuigen en een groenachtige tint hebben, in tegenstelling tot de bruine bloeiwijzen van *C. arenaria*. In het algemeen is *C. pseudobrizoides* forser dan *C. arenaria*. Ze vormt, net als *C. brizoides*, uitgestrekte klonen. Er is altijd veel loof aanwezig.

Carex pseudobrizoides op Schiermonnikoog

C. pseudobrizoides is van origine een soort van het Nederlandse rivierengebied. De soort groeit vooral op zandgrond in droge bossen, langs beschaduwde wegranden en kan ook op oude rivierduinen worden

Figuur 1. Valse zandzegge *Carex pseudobrizoides*, Schiermonnikoog 26 juni 2013 (foto Wieger Poelstra).

Figuur 2. Valse zandzegge *Carex pseudobrizoides*, Schiermonnikoog 26 juni 2013 (foto Wieger Poelstra).

aangetroffen. Ook in het buitenland, bijvoorbeeld in Polen, is het een soort van droge, zandige bossen, vooral naaldbossen of gemengde bossen. Dikwijls vormt de soort uitgestrekte vegetaties, met heel veel loof.

De soort is in 2005 voor het eerst op Schiermonnikoog gevonden, en wel ten oosten van de Berkenplas, in kilometerhok 207-611. Toen werd de soort evenwel nog niet erkend door de Nederlandse Heukels' flora van Van der Meijden (2005). Gelet op de omvang van de vegetatie ter plekke moet ze hier al veel langer hebben gestaan.

De soort groeit op Schiermonnikoog in droog, vrij open bos met voornamelijk Berk (*Betula spec.*). In het riviergebiet groeit ze bijvoorbeeld bij Hoog-Keppel (Gld.) eveneens in droog bos, maar dan met Beuk (*Fagus sylvatica*), op oude rivierduintjes.

Herkomst *C. pseudobrizoides* op Schiermonnikoog

De vondst van *C. pseudobrizoides* op Schiermonnikoog lijkt op het eerste gezicht verrassend. Immers, het is een soort die thuishoort in het rivierengebied en niet direct in de duinen. Nu zijn er meer soorten van Schiermonnikoog bekend die van nature thuishoren in het rivierengebied, zoals Kruisdistel (*Eryngium campestre*), Heksenmelk (*Euphorbia esula*) en Brede ereprijs (*Veronica austriaca* subsp. *teucrium*). Van deze soorten is bekend dat ze destijds hier zijn aangevoerd met grondtransport. Of dit ook geldt voor *Carex pseudobrizoides* is ons niet bekend.

Een andere optie is dat het materiaal hier destijds is aangevoerd door Duitse soldaten. Niet ver van de groeiplaats bevindt zich hoog op het duin een Duitse bunker. Willem Penning, botanicus op Schiermonnikoog, wist te vertellen dat er hier in de buurt in de oorlog zelfs een militair spoorlijntje liep. Dus mogelijk een legeradventief?

C. pseudobrizoides blijkt evenwel ook in de negentiende eeuw al bij Hillegommerbeek (ZH) verzameld te zijn (Kern & Reichgelt 1954). Voorts is het opvallend te noemen dat de soort recentelijk

op meer plekken in het Nederlandse kustgebied is opgedoken (www.waarneming.nl).

Slotopmerkingen

De vondst van *Carex pseudobrizoides* op Schiermonnikoog brengt het totaal aantal bekende soorten *Carex* van Friese bodem op veertig. Dit betekent dat veertig van de eenenzestig voor ons land vermelde soorten in Fryslân voorkomen (67 %). Hiervan is slechts eentje, de Kleine knotszegge (*Carex hartmanii*), beperkt tot Fryslân. Deze soort groeit op één plaats in een vochtige duinvallei op Terschelling.

Carex pseudobrizoides is mogelijk aangevoerd op Schiermonnikoog, maar mogelijk komt ze er ook van nature voor en is ze lang onopgemerkt gebleven. Zeker gelet op de omvang van de populatie moet de soort hier al jaren voorkomen.

In een volgend artikel gaan de schrijvers nader in op de verspreiding van *C. pseudobrizoides* in ons land.

Wij verzoeken lezers die verspreidingsgegevens over *C. pseudobrizoides* hebben om deze door te mailen naar de eerstgenoemde schrijver.

Literatuur

- Jager, H.J. & H. Waltje, 2012. Bijzondere vegetatie-elementen op en rond de Kappelepôle, Twirre 22(1): 37-41.
- Kern, J.H. & Th. J. Reichgelt, 1954. *Carex* L.: 7-133. In Flora Neerlandica, vol. 1(3). Th. Weevers, B.H. Danser & J. Heimans (red.) Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging, Amsterdam.
- Koopman, Jac., 2011. *Carex* Europaea, volume 1. Margraf Publishers, Weikersheim (D).
- Koopman, Jac., F. van Beusekom, W. Poelstra & O. Zijlstra, 2013. *Carex colchica* J. Gay: kilometerverter. Gorteria 36: 53-59.
- Koopman, Jac., K. Meijer & W. Stouthamer, 1992. Flora van Ameland. Fryske Feriening foar Fjildbiology, Leeuwarden.
- Koopman, Jac., K. Meijer & W. Stouthamer, 1993. Flora van Vlieland. Fryske Feriening foar Fjildbiology, Leeuwarden.
- Koopman, Jac., K. Meijer & W. Stouthamer, 1994. Flora van Schiermonnikoog. Fryske Feriening foar Fjildbiology, Leeuwarden.
- Koopman, Jac. & W. Stouthamer, 2001. Flora van Terschelling. Fryske Feriening foar Fjildbiology, Leeuwarden.
- Meijden, R. van der, 1996. Heukels' Flora van Nederland. Tweeëntwintigste druk. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.
- Meijden, R. van der, 2005. Heukels' Flora van Nederland. Drieëntwintigste druk. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten.
- Ploeg, D.T.E. van der, 1977. Atlas fan de floara fan Fryslân. Dr. J. Botke-rige nr. 10, Fryske Akademy, Leeuwarden.
- Waltje, H & J. Hanenburg, 2012. Zeggen (*Carex*) in de Mieden, Twirre 22 (2), 4-10.

Jacob Koopman, ul. Kochanowskiego 27, 73-200 Choszczno, Polen; jackoopman@e-cho.pl
Wieger Poelstra, Buizerd 7, 9231 KV Surhuisterveen, Nederland; wiegerp1@gmail.com